

A magány, a veszteség és az emlékezés versei
Nyerges Gábor Ádám *Az elfelejtett ünnep* című verseskötetéről

Nyerges Gábor Ádám harmadik (Petrence Sándor költői álnéven megjelent, ironikus-álnépies szerepvers-kötetével együtt negyedik) verseskötete²²⁷ radikális fordulópont a fiatal kortárs magyar líra prominens szerzőjének költői pályáján. Jelen értékelő sorok szerzőjének, a költő nemzedéktársaként és kritikusi minőségében minden eddigi szépirodalmi kötetének recenzenseként, már itt az elején le kell szögeznie, hogy nem tud néminemű pozitív elfogultság nélkül nyilatkozni *Az elfelejtett ünnep* című verseskötetről, a következő bekezdésekben azonban mégis arra fog törekedni, hogy objektivitásra törekvő szakmai véleményt fogalmazzon meg a vizsgált líraesztétikai tárgyról... Mielőtt azonban rátérnénk a vizsgált, harmadik / negyedik verseskötetre, néhány mondatban talán érdemes megemlékeznünk a szerző korábbi műveinek poétikáiról. A szerző első kötete, a *Helyi érzéstelenítés* verseinek ereje elsősorban a költői beszédmód őszinteségében, s az önirónia áldásos képességében rejlik, az őszinteség, a versek szokatlanul autentikus jellege pedig a fiatal költő első kötetét a legifjabb kortárs magyar irodalom illusztris darabjává képes emelni. Második verseskötete, a *Számvetésforgó* körülbelül három vékonyabb vagy két átlagos vastagságú verseskötet terjedelmében adja az olvasó kezébe legújabb verseit, melyről úgy gondolom, magában is meghökkentő, de legalábbis az érdeklődést felkelteni szándékozó gesztus. E téren, úgy vélem, a vállalkozás még sikeres is, hiszen az élénksárga borítóval ellátott, mintegy 180 oldalas kötet első ránézésre igencsak impozáns, s egy ilyen fiatal szerző részéről nagy kuriózumot ígér az olvasónak. Igen ellentmondásos olvasmány, melyben a szerző mintha kissé már túlادagolná az iróniát. Amennyiben nem Nyerges Gábor Ádám vízesésszerűen gördülő, szinte az olvasó arcába folyó hosszúverseit vesszük szemügyre, hanem a rövidebb, fegyelmezettebben szerkesztett darabokat, rögtön az a benyomásunk támadhat, hogy ezek azok, amelyek jobban működnek poétikailag. A szerző harmadik, Petrence Sándor írói néven megjelent, *Fagyott pacsirta* című szerepvers-kötet ugyancsak a – kissé talán túlhajtott – humorra, irodalmi iróniára épül, hiszen egy magát a megjelenés idején még megnevezni nem kívánó kortárs költő frappáns irodalmi vállalkozásra szánta el magát: megteremtette irodalmi alteregóját. Petrence Sándor kortárs ál-népi költő fiktív, ugyanakkor valamennyire mégis valós kispocsolysági (természetesen ez a falu sem létezik a valóságban) paraszt bácsi, azaz saját szóhasználatával *mező gazdasági vállalkozó* versei a 2013-as könyvhétre meg is jelentek. A Petrence-jelenség (?) persze korántsem előzmény nélküli a magyar irodalomban. Gondoljunk csak a nem is olyan távoli múltban

²²⁷ Hivatkozott kiadás: NYERGES Gábor Ádám, *Az elfelejtett ünnep*, Miskolc, Műút Könyvek, 2015.

Parti Nagy Lajos női alteregójára, Sárbogárdi Jolánra (akinek fiktív leveléből egy részlet egyébként a *Fagyott pacsirta* hátlapszövegéül is szolgál), vagy a Petőcz András által számos folyóirat-publikációtól egészen egy kötet erejéig életre hívott fiktív, ugyanakkor az irodalmár szakma számára egy ideig egészen valósnak ható fiatal költőnő, Mecseki Rita Eszter esetére. A szerzőnek kétségtelenül nem Petrencze Sándor ál-népies verseskötete volt élete főműve, azonban a lehetőségeket, amelyeket egy ilyen humoros irodalmi megnyilvánulás nyújthat, a kötet a lehető legjobban kihasználta...

Mindezen poétikák, versírási elvek után, háromkötetnyi, helyenként túladagolt ironia után a szerző negyedik, a 2015-ös Könyvhétre megjelent minimalista verseskötete, *Az elfelejtett ünnep* a maga visszafogottságával és letisztultságával tehát alapvető hangnemváltást, fordulópontot jelent Nyerges Gábor Ádám költői pályáján. A kötet három ciklusra, valamint egy-egy ezeket közrefogó, nyitó- és záróversre tagolódik, keretes szerkezetet kölcsönözve a kötetnek. A kötet címadó versét – a későbbiekben a ciklusok egy-egy reprezentatív versével, valamint a kötet záró költeményével egyetemben – érdemes teljes terjedelmében idéznünk:

Az elfelejtett ünnep

*Ma az elfelejtett ünnep napja van,
csak vasárnapnál pirul ki a naptár.
Emlékszem, kisgyerekként még mennyit izgattam magam,
míg eljött, majd másnap, ha megkérdezték: te mit kaptál?*

*Most már nem kell többé számontartani
túl lassan eltelő, túl sok napszakot,
csak nézni, hogy porosodnak többször használt, hajdani
csomagolópapírok, színes masnik és madzagok.*

*Bár életünk nagyobbrészt színlelés,
jobb így, meg se látva, mi lehetne,
nem számolva, kimaradt-e néhol egy-egy szívverés,
ha nem tudjuk, milyen nap van, nincs, aki kinevetne.*

A háromszor négysoros, keresztrímes, minimalista és gördülékeny versszöveg nosztalgikus hangnemben szólal meg, s a látszólag magányos, a világtól elszeparálódó lírai beszélő egy gyermekkori ünnepre (ugyan nincs kimondva, de a költemény sugalmazása szerint feltehetőleg a karácsonyra emlékszik vissza. Az idillikus gyermekkor ellenpontjává, amikor még volt valamiféle jelentősége – akár pozitív, akár negatív konnotációt hordozó jelentősége – az ünnepnek, az illúzióvesztés kora kamasz- és felnőttkor válik, a harmadik strófában pedig mindezzel együtt a lírai beszélő filozófiai mélységekbe merülve mondja ki, hogy az emberi élet – de legalábbis az ő magán-élete – nem más, mint színlelés, és jobb

nem tudomást venni a minket körülvevő világról... A költemény végkicsengése erősen pesszimista, magányról, szeretethiányról, reménytelenségről ad számot meglehetősen hiteles, átérezhető alanyiséggal mindenkori olvasójának, és mondhatjuk, halálosan komolyan beszél – annyira komolyan, hogy a Nyerges Gábor Ádám korábbi köteteire oly jellemző, mintegy a szerző lírájának védjegyeként is olvasható öniróniát is mellőzik. Már a kötet első, címadó és felvezető verse is arról árulkodik, hogy e kötetben radikális fordulattal, irányváltással és jelentős érettséggel van dolgunk a fiatal szerző eddigi életművén belül...

A kötet első, tíz verset magában foglaló ciklusa a *Fegyelem* címet viseli, s alapjában véve elmondható, hogy a benne helyet kapott rövid, többnyire kötött formákban írott, rövid terjedelmű, gördülékeny költeményei ugyanazt az alanyi-meditatív tendenciát folytatják, mint a nyitóvers. A magányosság, a lírai beszélő önmagával és saját életével való számvetésének, a már-már szélsőséges egyedüllétnek és világtól való elidegenedésének versei ezek, s legjobban talán a ciklus utolsó, *Fázhatok* című verse példázza egységes hangnemüket és tartalmukat:

Fázhatok

*Attól, hogy kimért, még nem lesz bölcs,
attól, hogy halk, még nem szerény.
Koszorú pohárba tiszta víznek tölts,
s ahol ülepszik, ott fekszem én.*

*Attól, hogy fekszik, még nem halott,
attól, hogy fáj, még nem komoly.
A sérülés csak jelzésnek van ott,
legyen rajtam, amit megtorolj.*

*Attól, hogy sérült, még nem gyenge,
attól, hogy fiatal, árva –
Fázhatok bárhogy, sose engedj be,
eleve így lett ez kitalálva.*

Nyerges Gábor Ádám beszélője valakit megszólít ugyan, e mindenkori másik (talán egy egészen konkrét szeretett nő, talán az általános olvasó, talán a lírai beszélő maga?) azonban körvonalazatlan, néma és bizonytalan – az olvasónak több vers kapcsán is az a benyomása támadhat, hogy a lírai beszélő talán csak úgy tesz, mintha megszólítana valakit, hogy aztán konstatálhassa saját magányosságát, elhagyatottságát, világba vetettségét, és a kezdeményezett dialógus elnémulásával demonstrálja az olvasó felé: „egyedül vagyok ezen a világon, legalábbis zárt, emberi magánvilágomban mindenképpen.” Olvasható persze ez felnagyított lírai egó(k) által megfogalmazott-elpanaszolt lírai önsajnálatként, mely mégis

felvethetné az ironikus-önironikus olvasás lehetőségét, mégis úgy gondolom, jóval többről van itt szó – egy bizonyos lírai alany egyetemes emberi jelenségről és problémáról tudósít bennünket, e tudósítás pedig éppen azért megdöbbenően hiteles és átérezhető, mert mélyebb líratörténeti- és elméleti ismeretek nélkül is szinte mindannyian értjük, miről is beszél – nekünk, hozzánk, rólunk...

A *Fegyelem* című ciklus önfegyelmező, fojtott magányt megfogalmazó versei után következik a *Rebbenés* címet viselő ciklus tizenegy verse, melyek ugyan tematikailag továbbra is meglehetősen kiszámítható lírai alkotások, annyi változás mégis beáll az ezen egységbe rendezett versekben, hogy egy sokkal-sokkal határozottabb másik lírai személy, egyes szám második személyű „te” / egyes szám harmadik személyű „ő” jelenléte dominálja a költeményeket, valamennyire mintha kezdene egyértelművé válni, kiről / kihez szólna a lírai beszélő hangja. A versek hangütése is valamivel kevésbé önreflexív és rezignált – sok helyen valamivel inkább rapszodikusabb, hangosabb, erőszakosabb, számonkérőbb, a statikus létállapot egyre inkább dinamikusba vált át, s egyre inkább egy disszonáns / viszonzatlan szerelem, a férfibeszélő egy őt nem, vagy legalábbis nem eléggé szerető nőhöz intézett számonkérése válik a ciklus egyik erősen lehetséges olvasatává.

Az egység reprezentatív darabjaként olvashatjuk az *Ahol ő* című verset, mely egyúttal a ciklus záró darabja is:

Ahol ő

*Ahol ő lakik, ott vonatok járnak.
Fáradtan pöfékelnek a nyárnak,
és mint kényelmes, lassú madarak,
a fejük fölött átbukó nap alatt
nyújtózkodva átcammognak az őszbe.*

*Ahol ő lakik, ott már nem él senki.
És már csak a kattogásból sejti,
hogy még életben van, és voltak ott
még átutazó, őszbe vontatott
vonatrajok a napfényben körözve.*

Itt a megszólított / megidézett másik ugyancsak végletesen eltávolodik a beszélőtől, és a lírai beszélő kétségtelenül nem önmagáról beszél, nem csupán önmagát többszörözi meg, a megszólítani és megidézni vágyott „te”/ „ő” látszólag elérhetetlen távolságba kerül a költői szubjektumtól, ily módon pedig a ciklus darabjai ugyancsak a szélsőséges magány élményének közvetítőivé válnak...

A harmadik ciklus a *Készenlét* címet viseli, és a benne foglalt kilenc versben megszólaló költői beszélő ezúttal határozottan nem rezignált, sokkal inkább éber és zaklatott, miként a cikluscím is sejteti, folyamatos lelki *készenlétben* leledzik. Lázasan keres, kutat valamit / valakit, talán önmagát, talán a vágyott másikat – az

egyértelmű önmegszólítás és önreflexió és az egyértelmű és határozott másik személynek címzett versbeszéd folyamatosan váltja egymást. A lírai szubjektum önmagát és a másik megszólított / megidézt személyt is folyamatosan számon kéri, elszámoltatja, kérdéseket és felszólításokat intézett hozzá, s közben végig ugyanahhoz a problémához jut vissza: *őt magát* talán nem szereti senki, *ő maga* talán senkinek sem kell, *ő maga* talán már önmaga számára is érdektelen... A *Nem lesz veled* című szonett örökíti meg ezt az ellentmondást talán a leghatásosabb módon a cikluson belül:

Nem lesz veled

Azt szeresd majd, aki rossz hozzád.

Szerelmén, ha lenne, osztozzál.

Úgy szeresd, mintha már nem élne.

Ok nélkül, akármit remélve.

Hazudj, mert neked is hazudtak.

Fájdalmad bántsón majd, ha szunnyad-

Akkor légy boldog, ha nem érzed.

Részekben kapd meg az egészet.

Ringasson, aki el se bír.

Öleljen az, aki elcserél.

Becézzon, miközben megátkoz.

Csészédbe köpjön, ha teát hoz.

Hívd magadhoz. Nem lesz veled.

Szeresd nagyon. Ő nem szeret.

A költői beszélő e folyamatos ellenpontoszással fogalmazza meg a szeretetlenség és szerethetlenség súlyos, a végső és feloldhatatlan magány érzéséhez vezető alapélményét, egyúttal mintegy önmaga felett is ítélete mondva: talán soha nem fog olyan másik ember akadni, aki őt képes szeretni, bármekkora szeretettel / szerelemmel viszonyuljon is önmaga ahhoz a bizonyos másik emberhez. Nem feltétlenül egy konkrét *másikról*, nem feltétlenül férfi női közötti szerelemről vagy annak hiányáról, a férfi egyoldalú, viszonzatlan érzéseiről van szó – általános emberi viszonyokról és a beszélő minden más emberi lénytől való vélt elszeparálódásától éppúgy szó lehet, amely sokkal súlyosabb és mélyebb krízisről árulkodik, mint az egy konkrét személy iránti viszonzatlan érzelmeket feltételező olvasat...

Az *elfelejtett ünnep* három ciklusa három különböző, egymással mégis igen szorosan összefüggő, egymással szerves egységet alkotó aspektusból tudósít a lírai beszélő szélsőséges magányáról, társalanságáról, világba vetettségéről, szeretet és szeretve levés iránti vágyáról és a szeretet totális, drámai hiányáról és

látszólagos elérhetetlenségéről. Érzelmes, melankolikus-dramatikus alanyi költészet ez, mely a magány elviselhetetlen érzésének legmélyére kalauzolja olvasóját, s melyet szinte mindenfajta magyarázat nélkül értünk és érzünk. A három ciklust a *Bibliára* alludáló *Ideje van* című, négyszer négysoros vers foglalja keretbe és zárja le:

Ideje van

*Ideje van megint, mint már annyiszor,
és nem vagyok készenlétben,
hiszen mióta az eszemet tudom,
mást soha nem, csak a kényszert értem.*

*Hiába tudom, szeretni kéne
és gondolni másokra is,
ha nem ér semmit, bárhogyan teszek.
A tett is az, ha az ok hamis.*

*A csendet megtörni egyre kevesebb
lesz már valódi alkalom.
Csak hallgatom, amit erre hoz a szél,
kopogó esőt csukott ablakon.*

*Hát most készülj, lusta szív, akkor is, ha
rég veszett ez az ügy veled.
Kint már hó keveredik az esőbe,
és a nyakunkon az ünnepek.*

A magány és a szeretethiány élménye e versszövegben oly módon is betetőződik, hogy a lírai beszélő már önnön szeretetre való képességét és hajlandóságát is megkérdőjelezi – ugyanakkor kissé játékosan és önironikusan felszólítja önnön szívét, vagyis önmagát, hogy mégiscsak próbálkozzék meg szeretni így az ünnepek (a téli képek alapján feltehetőleg ugyancsak karácsony) előtt, még akkor is, ha látszólag ez már lehetetlen... A kötet végkicsengése tehát mégsem egészen pesszimista, az addig halálosan komoly regiszterben megszólító költői beszélő pedig némi játékoságot és iróniát pedig mégiscsak megenged magának, ezáltal pedig az olvasónak is megenged egy sokkal optimistább, pozitívabb végkicsengést feltételező olvasatot is...

Nyerges Gábor Ádám legújabb kötete összességében véve a fiatal költő pályáján határozott és radikális fordulatnak, illetve egy költői érési folyamat igen komoly állomásának tekinthető. Miként a bevezetőben is utaltunk rá, mondhatjuk, a költő maga mögött hagyta korábbi két (három) verseskötetének „gyermekbetegségeit”, többek között a *Helyi érzéstelenítés* és a *SzámVetésForgó* című kötetek erősen és jól működő, ám olykor bizony elég radikálisan túlادagolt

íroniáját, játékosságát, túlhajtott irodalmi poénjait, amelyet egyébként a jelen sorokat jegyző kritikus korábbi értékeléseiben számon kért rajtuk. (A Petrence Sándor írói álnéven megjelentetett *Fagyott pacsirta* című szerepvers-kötet kapcsán mindez értelmetlen lett volna, hiszen az említett műnek a humor, az ironia nem csupán egyik eszköze, de egyenesen éltető eleme, szövegszervező elve is...) Az *elfelejtett ünnep* versei hangsúlyozottan ugyanolyan kiváló formakészségről tesznek tanúbizonyságot, mint a költő korábbi verseskötetei, csak éppenséggel hangvételük sokkal komolyabb, nélkülözik a túladaolt ironiát, lírai blikkfangokat, költői szójátékokat, játékos rímeket, és gördülékeny, természetes metrikai szerkesztettségük, olykor csak ismert kötött formákat csupán imitáló, vagy éppenséggel új formákat generáló megkomponáltságuk mellett sokkal nagyobb hangsúlyt helyeznek a tartalmi mélységre. Miként azt Nádasdy Ádám is kiemeli a verseskötet fűlszövegében, Nyerges Gábor Ádám lírai beszélője e kötetben legszemélyesebb, legmélyebb bánatait, érzelmeit, sérelmeit, reményeit és reménytelenségeit tárja elénk, s teszi ezt mindezt sok tradicionális, topikus költői képpel – gyakoriak e versszövegekben az őszi-téli természeti képek, a szél, az eső, a hó mint a lírai beszélő pszichéjének, lelkiállapotának metaforái, melyek a verseket teljesen érthetővé és átélhetővé teszik, ugyanakkor korántsem végletesen egyszerűvé. Jó értelemben vett alanyi egyszerűséggel, letisztultsággal van itt dolgunk, mind grammatikai, mind szintaktikai, mind szemantikai, mind pedig metaforikus szinten, melyet leginkább talán a József Attila-i letisztultsághoz lehetne hasonlítani, ami valljuk be, nem kis költői teljesítmény. Hangsúlyoznunk kell, hogy a kötet harminc verse tekinthető variációknak egy témára – egy idő után kiszámíthatóak, megfigyelhető bennük egyfajta lírai ismétléskényszer, hiszen a költői szubjektum ciklusról ciklusra, versről versre, strófáról strófára ugyanarra a témakörre reflektál, ám mégsem válik unalmassá vagy feleslegessé egyetlenegy költői kijelentése sem. Úgy vélem, Az *elfelejtett ünnep* minden egyes mondata, szava, ríme a helyén van, és a költő mérnöki pontossággal úgy szerkesztette versszövegeit, hogy sehol se mondjon többet az olvasónak, mint amennyit feltétlenül szükséges... A magány, az elmúlt és boldog, de a jelennél mindenképpen talán valamivel boldogabb gyermekkor emlékei, a kevésbé boldog, csalódásokkal teli fiatal felnőttkor, a veszteségek, a társtalanság, a szeretet és a másik ember hiánya és elérhetetlensége nagyon köznapi, ugyanakkor nagyon drámai témák is... Drámaiak, mert mi, olvasók is mindannyian ismerjük és értjük őket – ismerjük és értjük őket, mert nagyrészt magunk is átéltük, átéljük őket, és bár nem valljuk be, de félünk is tőlük. Nyerges Gábor Ádám lírai beszélője nem, vagy nem csupán egyetlen konkrét, életrajzilag adatolható fiatal értelmiségi, akit ilyen vagy olyan konkrét sérelmek, csalódások értek eddigi élete során – az olykor szélsőséges, vallomások alanyiság, a költői beszélő már-már lelki-érzelmi mezítelensége persze feltételezhet egyfajta biografizmust, a biográfiai olvasás részleges lehetőségét, azonban pont az teszi e verseket többé egyszerű alanyikonfesszionalista költészetnél, hogy egyetemes élményekről, mindnyájunk helyett és mindnyájunkról szólnak... Mindannyiunk szívében ott van mélyen az a bizonyos *elfelejtett ünnep* – jusson eszünkbe, hogy a versek költői képei által

sugalmazott karácsony a szeretet, a családi együttlét, s a keresztény teológiában persze Jézus születésének, a megváltás lehetőségének az ünnepe, ugyanakkor paradox módon sokszor a végletes, áttörhetetlen magány és az öngyilkossági kísérletek ideje is... Ha felidézünk és megemlékezünk róla, akár önnön magányunkra, elhagyatottságunkra, világba vetettségünkre is ráébredhetünk, de a keresztény hagyomány figyelembe vételével egyúttal a remény is feltámadhat bennünk, hogy e látszólag nekünk rendeltetett magány talán mégsem olyan drámai és végleges, s bizony, miként azt a kötet utolsó verse is sugalmazza, talán tehetünk még ellene...

Az *elfelejtett ünnep* versei által megfogalmazott magány, veszteség- és elhagyatottság-élmény persze korántsem előzmény nélküli a magyar költészettörténetben, s nagy áttételekkel ugyan, de eszünkbe juthat róla Ady *Szeretném, ha szeretnének* című verse, de még inkább József Attila *Reménytelenül* című költeményének két oly sokat idézett és elemzett sora: „A semmi ágán ül szívem, / kis teste hangtalan vacog.” Talán kissé leegyszerűsítve az olvasatot, de e kötet versei is kétségtelenül variációnak tekinthetők az „A semmi ágán...”-élményre, a maguk József Attilai-i metaforikánál konkrétabb, valamivel kevésbé elvont költői képeikkel, önmagát és önnön léthelyzetét újra és újra körüljáró, de a mindenkori *másik* irányába is megszólaló, szinte tapintható-körvonalaazható lírai énjükkel minden tradicionális, a klasszikus modernsége emlékeztető vonásuk mellett vagy ellenére valódi mai, posztmodern, kortárs magyar versekké emelkednek. A költő líranyelvi hagyományt őriz, ugyanakkor újra is értelmezi, újra is teremti azt. Egyetemes, jól ismert és számtalanszor megverselt élményről tudósítanak, s ezt minden hagyományörző tendenciájukkal együtt is egy vitathatatlanul mai, huszonegyedik századi líranyelv eszközeivel teszik, a József Attila-i versbeszédet a korra hangolva, melyben a szerző maga él.

Nyerges Gábor Ádám *Az elfelejtett ünnep* című verseskötete a fiatal kortárs magyar költészet egyik fontos, paradigmaticus műve, mely jelentős versekkel gazdagítja a kissé pontatlanul talán alanyinak és / vagy vallomásosnak nevezhető lírai paradigmát. Hatástörténeti szempontból e költészet elsődlegesen Orbán Ottó és József Attila nyomán halad, s korántsem túlzás azt állítani, hogy jelen kötetével a még mindig fiatal, bár immár harminc felé közelítő költő kilépett az alkotói ifjúkorból, bebizonyította érettségét, s egy majdani jelentős, nagyformátumú költészet alapjait fektette le...